

81'371(811.161.2, 811.111.2, 811.133.1)

**МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ВРОКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ,  
АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ  
(НА МАТЕРІАЛІ ПАМ'ЯТОК ХІХ СТ.)**

*Лабенко Оксана Вікторівна*

*викл.*

*Київський Національний університет імені Тараса Шевченка*

Статтю присвячено розгляду українських, англійських та французьких номінацій на позначення назв хвороб ірраціонального походження. Авторка аналізує розвиток семантики та етимологію номінацій із семантичним ядром уроки в трьох мовах. Номінації, які представляють феномен уроків в українській, англійській та французькій мовах найчастіше реалізують семантику наслання хвороби. Ключовим у розумінні самого згаданого феномену та його мовного втілення є екстралінгвальне підгрунтя. Зафіксовані у народній мові уявлення про уроки корелюють з глибинними шарами свідомості її носіїв та є культурно детермінованими.

*Ключові слова:* номінація; семантика; етимологія; уроки; народна медицина; мотивація; лексема.

Феномен *уроків* у контексті досліджень народної медичної лексики спорадично розглядався як українськими вченими-лінгвістами, так і закордонними науковцями. Так, В.Баденкова зверталася до цієї теми, досліджуючи лексику традиційної народної медицини в українських говірках Інгульсько-Бузького межиріччя [Баденкова 1999]. Український дослідник Віктор Мойсієнко зібрав та систематизував вірування, перекази про уроки на території Полісся [Мойсієнко 1997]. У праці польського лінгвіста Мажени Марчевської «Ja cię zamawiam, ja cię wyrędzam... Choroba. Studium Językowo-Kulturowe» цілий розділ присвячено розгляду згаданого феномену. Авторка описує уроки як мовно-культурологічне явище в польській мові, демонструє вплив екстралінгвальних факторів на появу певних вербалізаторів [Marczewska 2012].

Та, на жаль, у розрізі зіставлення трьох мов (української, англійської та французької) такий лексичний матеріал залишається не охопленим увагою дослідників, що й зумовлює **актуальність** нашої розвідки.

**Метою статті** є намагання якнайповніше проаналізувати семантичне наповнення категорії «уроки» у трьох мовах.

**Завдання** – простежити способи номінації та походження лексичних і фразеологічних одиниць на позначення явища вроків у трьох мовах.

На основі лексикографічного та етнографічного матеріалу спробуємо проаналізувати мовні вияви народного бачення походження вроків, способів та методів лікування. Хвороба, за народними уявленнями, виникає від «поганого» ока або спеціально «наслана» людьми, які володіють знаннями з чорної магії.

У т. 6 «Матеріалів до українсько-руської етнології», які видавались у період з 1899 по 1929 рр. Науковим Товариством ім. Шевченка у Львові, вміщено статтю про народну медицину у Ровенському повіті на Волині В. Доманицького. Автор

зазначає, що найголовніша хвороба – *вроки*: *Як тільки трохи нездужаєш, бо- лить голова, живіт, це вже вроки. Вони бувають від заздрісного недоброго ока – «така нехороша кров подивиться» та заздрості чийісь красі, силі та ін., – від цього пильного погляду людина почуває себе як в лихоманці (с. Ясеніч); від вітру – «такий вітер подвіяв»* [Доманицький 1905].

Віра в *навроки* (*вроки, уроки*), тобто первісно в насилання нещастя кому-не- будь злими *речами*, намовами (все гніздо постало, отже, від *ректи*), поступово злилася з віруванням у недобре око (звідки *зочувати, зочити, зочення*). Тепер *зурочувати* і *зочувати* функціонують як синоніми, відповідно *навроки* (*вроки, уроки*) сприймаються як наслідок *зочення* (тобто насилання недобрим поглядом, оком) й асоціативно збагачуються ще двома синонімами – *призір* і *прозір* (з коре- невим *зір*) [Жайворонок 2011].

У Павла Чубинського *вроками* названо головний біль: «*Уроки*», «*Вроки*» (*боль головы*) *считають, что кто-то из знахарей постоянно смотрѣл на человекѣ, это смотрнѣе вредно подѣйствовало. Кроме того, различныя болѣзни происхо- дятъ отъ вредного дѣйствія чаровницѣ, знахарей, которые своимъ вліяніемъ про- изводѣтъ различнаго рода болѣзни*» [Чубинский 1872, т.1, 132].

За свідченнями словника «Славянские древности» *вроки* – шкідлива магічна дія на людину, її господарство, роботу, худобу через погляд, хвалебні слова, злі за- здрісні думки та наміри. Результатом *вроків* є хвороби, сімейні сварки, безпліддя людей та домашніх тварин, неврожай, невдачі у справах, розлади в господарстві, в особливо складних випадках – смерть людей та тварин [Толстой 1995, т.5, 597].

У Словнику української мови в 11-ти томах подається значення лексеми *вро- ки: уроки* (*вроки*) – за марновірними уявленнями – насилання хвороби кому-небудь поглядом: *Марина сказала, що дівка від уроків занедужала; Пішла Єлена до баби. Понесла признаку – сорочку стару Олексину. Баба почала шепотити. – Вроки. А наврочила білева (білява) молодиця*. Також приведено фразеологічну одиницю: *вилівати (вилити, виляти) уроки* [Білодід 1970-1980, т. 10, 481].

Лексема *вроки* походить від номінації *урок* з першим значенням «завдання; навчальна робота; навчальне заняття; певний проміжок часу; (застаріле) робо- та, визначена для виконання на певний час; (переносне) висновок, логічний під- сумок чого-небудь, що має значення в майбутньому». Синонімічною останній є номінація *пристріт* «чаклування», *уроки* «насилання хвороби кому-небудь погля- дом; хвороба або випадок, спричинені чаклуванням»; *уроче* – «чари; привабли- вість; чаклування, ворожба». Лексема походить з білоруської *урок* «чари». Також звертаємо увагу на давньоруське – *урок* «умова; угода; призначення, правило; податок, штраф; строк, визначений час», польське – *urok* «чари; пристріт; зуро- чення; угода; (переносно) чарівність», чеське – *urok* «чари; хвороби; податок», словацьке – *urek*, болгарське – *урок* «урок», *уроци* (мн.) «чаклування; пристріт», македонське – *урок* «пристріт». Номінація утворена за допомогою префікса *и-* від кореня *rok-/rek-*, який виступає в українській *ректи*. Значення *урок* «пристріт;

чаклування» в українській мові та подібні значення в інших слов'янських мовах відбивають давню віру слов'ян у магію слова [Мельничук 1982-2006, т. 6, 45].

*Уроки* також номінуються як *лихі очі* [Номис 1993, 375-376], *урічливі очі* [Номис 1993, 375-376].

Номінація вступає в фразеологічні зв'язки та реалізується в пареміях: *Чинам из людей сталося – од уроків, по-нашому!* [Номис 1993, 375-376]; *Не уроком, не уроченьки* [Ibid.]; *Від уроків і Бог не заховає* [Ibid.]; *Уроки на сороки – а пристріти на їх діти* [Ibid.]; *Пхю, пхю! Уроки на сороки, а помисли на коромісли* [Ibid.]; *Умилась поміями, щоб не боялась уроків* [Ibid.]; *На пса уроки на kota помисл* [Ibid.]; *Стрівши несподівано приятеля – вроки, на бігуна. Уроки... колючками брали. Отъ сглаза сделались колики* [Грінченко 1907-1909, 169].

За свідченнями етнографічних джерел *уроки* можна вилікувати шептаннями, замовляннями, які треба проказати над хворим: *Коли баба-ворожка «змовляє вроки», і хворому стає краще, це, значить, що баба своїми словами скасувала злий вплив поганого ока та вітру. Такі замовляння не містять поганського елементу, а навпаки, змістом своїм мають християнські вірування; найчастіше в них згадується Богородиця, апостоли Петро і Павло. Вроки замовляються так: Перший варіант: «Божая Мати по небі ходила, Ісуса Христа за ручку водила. Йшла вона золотим мосточком, підпиралася золотим кийочком. Прийшли до неї святі Петро й Павло. «Мати моя возлюблена, де ж ти йдеш?» «Йду хрещеної, молитвеної раби Божая (ім'я) вроки змовляти. Заспані, заслані, подумані, погадані, дівоцькі, парубоцькі, жіноцькі, з вітру, з-під хмари, з-під ясного неба». Далі читається молитва»* [Доманицький 1905, 100-107].

Другий варіант лікувального замовляння: *«Не я приступаю, сам Бог приступає, моїм словам поміч дає. Хрещеній, молитвеній рабі Божій (ім'я) вроки змовляю. З-під сонця, з-під хмари. Не ходіть, кістки не ломіть, крові не смочіть, на нуцу, у нетрі ідіть. Другим разом – ліпшим переказом: «Не я приступаю, сам Бог» і т.д. (Знов спочатку. Треба тричі сказати, а потім „Отче наш» (с. Япо-лоть)»* [Доманицький 1905].

Третій, як і перший, варіант передбачають концептуалізацію ситуативних мікродіалогів: *«Йшов сам Господь черев золотий міст, зустрічає Матір Божу, питає Матері Божої: «Куди йдеш?» «Іду до Пресвятої Діви Богородиці і раба Божого (ім'я) вроки змовляти із ручок, із ніжок, із-за плечей, із живота, од буйного вітру, од ясного сонечка, звідки пришли, нехай собі туди йдуть. Прошу Господа Бога, щоб Господь поміг по моїй молитві це перенести (с. Головин)»* [Доманицький 1905].

Окрім змовляння існують і інші способи лікування вроків: *«...треба стати, піднявши догори руки, і зміряти себе (с. Коростятин). Лікують також холодною водою, в яку кидають кілька розжесверених вуглин. Хворий кілька разів цією водою умивається і тричі на день п'є (с. Липки)»* [Доманицький 1905].

Показовою є сама природа феномену вроків відображеного в англійській лінгвокультурі. Про людей та речі, які знаходяться під дією відьмацьких чарів

(*witchcraft*) або ж злого ока (*the evil eye*) говорять *to be blinked*, де *blink* кліпання моргання, шотландське «швидкий погляд». Порівняймо з сучасними значенням номінації *blink* «скисати (про молоко, пиво)» та ФО *to be on the blink* – зазнати аварії (про обладнання); вийти з ладу [Wright 1913, 212]. На позначення людини, яка підпала під дію вроків також використовуються лексеми *ill-wished*, чи *bewitched*, до яких в другій половині XIX ст. додаються терміни *overlooked*, *overseen*, *overshadowed*: *The last witness said deceased had been «overshadowed» by someone. A writer in to-day's Times, Feb. 21, 1912, regards the belief in this form of witchcraft as still current: «We still hear of people in remote villages who complain of being overlooked, and who actually pine away under the belief that a spell has been cast upon them»* [Wright 1913, 212].

Ще однією номінацією на позначення вроків є вираз *a north eye* (буквально – північне око), який використовується в районі Сомерсетшира: *If you do meet wi' anybody wi' a north eye, spat dree times. To spit will avert the ill-luck consequent on passing under a ladder* [Wright 1913, 232].

На території Великобританії XIX ст. існувало вірування, що багато повсякденних проблем виникає через магичні дії не тільки відьом, а й ельфів та фей, що й відображається у внутрішній формі номінацій пов'язаних з феноменом вроків, їх лікуванням та замовлянням. Так, один з видів вроків той, що, за віруваннями, наслався ельфами називався *elf-shot*: *For example, a flint arrow-head was taken to be an elf-shot; if then a sick cow was thought to have been elf-shotten with one of these missiles, the proper remedy was to touch her with the arrowhead, and then make her drink water in which it had been dipped* [Wright 1913, 235]. Тобто, для того щоб позбавитись вроків у домашніх тварин брали наконечник стріли та торкались ним хворої тварини, занурювали його у воду та давали випити цю воду тварині.

У регіоні Нортумберленд (Northumberland) слабку від можливого насилання чар дитину називали *a heart-grown child* та піддавали схожому процесу, важливим було те, щоб коваль, який викував стрілу, був сьомим представником неперервної династії ковалів [Wright 1913, 246].

Сам термін *elf-shot* зі значенням «хвороба спричинена феями», найчастіше використовується у контексті тварин, хоча, і зустрічається у стосунку до людей. Лексема походить від розповсюдженого забобону, що феї могли вцілити якимсь видимим чи невидимим предметом у людину, що ставало причиною хвороби [Kirk 1976]. Після цього відбувалась підміна (порівняймо з українським *підміна*), процес коли *replica body*, чи *changeling* (підмінене дитя; річ, підкинута ельфами замість викраденої; тасмна підміна; недоумкуватий) залишався хворіти та помирати, а справжня жертва вроків переносилась у чарівний світ фей (*Faery*).

Ще одна з розповсюджених назв процесу вроків – *elf-stroke*. Від цієї номінації походить сучасна назва *stroke* зі значенням параліч, хоча лексеми *elf-stroke* чи *fairy stroke* також використовувались на позначення паралічу, спричиненого ударом руки феї [Froud, Lee 1978].

На позначення стану зуроченого використовується лексема *bode* з першим значенням «позначений, помічений» та другим, метафоричним, «зурочений, позначений смертю»: *A look 'th a-boded, that's a zure thing, es vlesh hang 'th so flabby about en* [Wright 1898, v. 1, 323].

Виокремлюється група префіксально утворених номінацій зі значенням процесу вікання та зуроченої людини. Такі лексеми утворюються за допомогою додавання префікса *be-* до основи слова: *bechatted* [Wright 1898, v. 1, 212]; *begaged*, на письмі також передається як *bagged*, *beagied*, *begeged* «зурочений, зачарований відьмами»: *Poor soul, her never 'ant a got no luck like nobody else; I ont never bleive eens her idn a begaged by zomebody or nother.; Beagied wi' bloo' o' lips or skin; A slat and scat the things about as thof the godger was in an. Wan wid a thort ha was begeged.* Походження лексеми пов'язується з додаванням префікса до дієслова *engage* у значенні «зачарування» [Wright 1898, v.1, 226]. Діалектні номінації *to beglammer*, *to bejuggle* (де *juggler* «жонглер, шахрай») «зурочувати» утворюються за моделлю *be- + N*: *I don't know what's come over the children, they seemed bejuggled* [Wright 1898, v.1, 231]. Номінація *bespeak* також можуть використовувється для позначення дії врочення: *The children are bespoke. What's the matter with you, you're quite bespoke* [Wright 1898, v.1, 248]. Лексема *bespelt* поряд із семантикою зурочення у певних контекстах імплікує несхвалення у стосунку до дітей: *You are quite be-spelt' is a term of reproach often used to children* [Wright 1898, v.1, 248].

У англійців, схоже до української лінгвокультури, вроки насилались злими очима. Тому, і в англійській мові, виокремлюються номінації з домінуючим компонентом *eye*: *eye-bite* (буквально – вкусити оком) «зачарувати за допомогою (*evil eye*) вроків» [Wright 1898, v.1, 846]; [Wright 1898, v.2, 270]; *eye-sconner* (буквально – той, що має ячмінь на оці) «злий погляд, що насилає вроки» [Wright 1898, v.2, 270]. Показовим є метафоричне використання номінацій *ill-ee*, *the evil eye* у значенні «не подобатись» [Wright 1898, v.3, 304].

Деякі номінації з семантикою урочення мотивуються семою руйнування, шкоди: *damaged* (буквально – ушкоджений): *Some forty years ago, there lived an old man. His wife was hypochondriacal, and Billy, as he was called, firmly believed she had been 'damaged ' by an old woman at Macclesfield. She wore a charm sewed up in her stays as an antidote* [Wright 1898, v.2, 16]. Лексема *injury* (буквально – тілесне ушкодження, каліцтво) є складовою частиною фразеологізма *to do an injury to* «насилати вроки»: *An old woman, suffering from rheumatism, was heard to aver that the cause was traceable to some one having ' done her an injury* [Wright 1898, v.3, 322].

Велику кількість як лексичних, так і фразеологічних номінацій мають за ядерний компонент давні образи-міфологеми. Так, лексема *hag* «відьма», «відьмачити, чарувати» продукує композиту *hag-begagged* зі значенням зачарований, зурочений [Wright 1898, v.3, 12]. Фізичні вади, такі як викривлення хребта, порушення росту кісток, непропорційність тіла вважались спричиненими вроками. Про таку людину казали *heart-grown*: *At Stamfordham a sickly puny child is set down as*

«heart-grown» or bewitched; Applied to a sickly, puny child, which does not grow. Such a child must be brought to a blacksmith of the seventh generation; this must be done before sunrise. The child is laid naked on the anvil; the smith raises the sledge-hammer as if he were going to strike hot iron, but lets it come gently on the child's body. This is done three times, and the child always thrives after this. High-shouldered, short-necked people, with a broad chest and slightly roundshouldered whilst the other parts of the body are not in due proportion are said to be «heartgrown» [Wright 1898, v.3, 116]. Лексема *ging* [Wright 1898, v.2, 617] мотивується номінацією *ginger*, яка відома з середини 14 ст. та використовується на позначення імбиру. Походження лексеми пояснюється у етимологічному словнику англійської мови у наступний спосіб: староанглійське *gingifer*, походить з середньовічного латинського *gingiber*, що в свою чергу бере коріння від латинського *zingiberi*, з грецького *zingiberis*, з пра-крити *singabera*, з санскриту *srngaveram* – від *srngam* «ріг» + *vera-* «тіло», рослина так названа за форму свого кореня [Online Etymology Dictionary]. У середньоанглійському періоді походження лексеми пов'язується зі старофранцузьким *gingibre* (сучасне французьке – *gingembre*) зі значенням «дух». Як відомо, лексема *ginger* має три ЛСВ: 1) імбир; імбир (пряність); 2) вогник, піднесений настрій, жвавість; пікантність, «родзинка»; 3) рудоволосий, рудий (про людину). У третьому значенні номінація використовується на позначення рудоволосої людини, якими, за уявленнями, дуже часто були відьми, що, ймовірно, вплинуло на розвиток семантики одиниці.

Показовим вважаємо фразеологізм англійської мови, ономаціологічна структура якого реалізує значення болю, шкоди: *to be hurt done* «бути зуроченим»: *The child's hurt done. Is waa to hear at Joan Shepherd's hurt done* [Wright 1898, v.3, 291]. Буквальним відповідником української номінації *злопобажання* є англійське *ill-wish*. Так кажуть про випадки неочікуваних хвороб у людей та тварин. Номінація найчастіше зустрічається у районах Корнуела та Девоншира, де прирівнюється до прокляття: *Bessie jawed a cuitty-boyneful of sapples on her neebor, muttering some ill-wish aboot her at the same time. The most common results of the witch's malice, or, as it is termed, «the ill-wish» are misfortunes in business. Thaay gets up talk «at Tommy hes ill-wished 'em». He was quite satisfied he had been ill-wished. It is common to say, if the pig is taken ill, or any other like calamity happens, I be safe he's a-ill-wished by somebody. She'd ill-wish you if she could. The gossips of the parish ... insisted ... that the child had been ill-wished, and that she neter would be better until «the spell was taken off her». The common people still believe if they have a sudden illness that they are ill-wished, and pay a visit to the conjuror (white witch) to try and find out who has done it* [Wright 1898, v.3, 304]. Відповідно, номінація *ill* вступає у фразеологічні зв'язки, де вирази *ill take me*; *ma ill thramye* – є прокльонами, виразами злопобажання. Висловлювання *to cast ill on one* має значення «зурочити»; *to have got ill* використовується у протилежному сенсі «бути зуроченим»: *I'll tak me gin I ken what he was like. Apprehensions are sometimes entertained, that witches by their incantations may cast ill upon the couple (recently married), particularly the bridegroom, if the bride*

*has a rival. To counteract these spells, it is sometimes the practice for the bridegroom to kiss the bride immediately after the minister has declared them married persons* [Wright 1898, v.3, 308].

Фразема *to be bewitched lousy* вживається у контексті людини, яка зурочена таким чином, що уявляє себе інфікованою педикульозом: *I ha' known right clean people ter shift their clothes three times a day 'cause they was bewitched lousy* [Wright 1898, v.3, 670].

Певна кількість лексем утворюється за допомогою твірного компонента *over* та дієслова. У такому випадку *to overlook* (інші діалектні форми *auverlook*, *awverluke*, *o'erlook*, *oherlook*, *overluke*, *owerlook*) має значення зачаровувати, дивитись злим оком: *Wha kens what ill it may bring to the bairn, if ye owerlook it in that gate? He's bewitched, possessed of a dcevil. Sure, my lord has been overlooked, Beatty Secretar. If his child became consumptive, it had been overlooked, Carleton Trails Peas. The cows were elf-stoned, or overlooked* [Wright 1898, v.3, 389].

Цікавим видається розгортання семантики номінації. Так, *overlooked* «зачарований, зурочений, обманений, той, що помилився, введений в оману»; *overlooker* «той хто вірає»: *The girl could never recover unless three burning sticks were taken from the hearth of the «overlooker», and the child was made to walk three times over them when they were laid across on the ground, and then quench the fire with water* [Wright 1898, v.3, 389].

За тим же самим зразком утворюється номінація *overshadow* «зачарувати, зурочити»: *The last witness said deceased had been «overshadowed» by someone* [Wright 1898, v.4, 392]. Перше значення лексеми *overseen*, яка має також форми *o'erseen*; *o'ersin*; *overseeun*; *overseen*, пов'язує останню з концептосферою смерті – «процес спостереження за людиною, що помирає»: *I doubt she be dead already, and naebody seen her but ye and I oursels twa: an' she had been fair o'erseen it maksna, I'll no had this a fair strae death indeed*. Такий лексико-семантичний варіант пояснюється шотландським звичаєм запрошувати до того, хто помирає, не тільки членів родини, як на території Англії, а й певну кількість сусідів. Негативна конотація номінації продовжується й у другому ЛСВ «зачарований, зурочений»: *It have brought all kind of disaster along with it. I must have been overseen when I took it. I was quite overseen in that matter* [Wright 1898, v.3, 391].

Компонент зоонім *owl* мотивує семантику композити *owlblasted* «зурочений»: *Then the young girl is owle-blasted and possessed*, що, на нашу думку, пов'язано з величиною очей птаха.

Номінація *puck*, *puck* «ельф, злий дух-пустун, домовик, лісовик (у фольклорі)» продукує композит *puck-foisted* «зурочений». У компоненті *foist* «нав'язати; протягти, втиснути; приписати (авторство)» домінує семантика насильної дії [Wright 1898, v.4, 635].

У французькій мові фразеологічний зворот *mauvais oeil* (буквально – погане око) «згубна властивість, яку приписують деяким особам, приносити нещастя

тим, на кого вони дивляться» [Littré 1873-1874, v.3, 478] є повним відповідником української фраземи *лихі очі* та англійської *evil eye*.

Показовою також є номінація *fascination* – «чари, викликані поглядом очі в очі, при цьому сила одного погляду настільки велика, що інша істота не може чинити опір» [Tuchmann 1884-1885, v.2, 376]. Словник французької мови Е. Літре, містить наступні ЛСВ номінації 1) зачаровування поглядом; 2) здатність зачаровувати поглядом або гіпнотизувати свою жертву, яку приписують деяким хижакам (від латинського *fascinationem*, від *fascinare* – зачаровувати поглядом) [Littré 1873-1874, v.2, 1622].

Внутрішня форма ФО *noüement d'aiguillette* (дослівно – зав'язування вузликом шнурівки з наконечниками, якою штани кріпляться до камзолу), що означає «вроки, сутність яких полягає в тому, що чоловік не може виконувати свої подружні обов'язки», поєднує семантичну сферу ірраціонально викликаних хвороб зі сферою статевих стосунків [Thiers 1769, 567]. У містечку Беррі вживають вираз *jetteurs de sort* (дослівно – той, хто кидає чиюсь долю) на позначення людини, яка може зурочити, не обов'язково знаючи при цьому, що має такі властивості.

Якщо селянин хоче сказати, що його зурочили, то каже, що на нього *погано подивився (mal veuz)*. У процесі розгортання семантики номінація трансформується у місцеву назву професії – *mal veuz* «пастух-чаклун» [Tuchmann 1884-1885, v.2, 376].

Отже, можна зробити висновок, що номінації, які представляють феномен уроків в українській, англійській та французькій мовах, найчастіше реалізують семантику наслання хвороби. Зафіксовані у народній мові уявлення про вроки корелюють з глибинними шарами свідомості її носіїв та є культурно детермінованими. **Перспективним вважаємо** дослідження інших так званих «ірраціональних хвороб» у згаданих лінгвокультурах.

**Лабенко О.В., преподаватель**

Киевский Национальный университет имени Тараса Шевченко.

**Языковое выражение феномена сглаза в украинском, английском и французском языках (на материале памятников XIX в.).**

Статья посвящена рассмотрению украинских, английских и французских номинаций, обозначающих названия болезней иррационального происхождения. Автор анализирует развитие семантики и этимологии номинаций с семантическим ядром «сглаз» в трех языках. Номинации, представляющие феномен сглаза в украинском, английском и французском языках, чаще всего реализуют семантику насыщения болезнью.

*Ключевые слова:* номинация; семантика; этимология; сглаз; народная медицина; мотивация; лексема.

**Labenko O.V., lecturer**

Kyiv National Taras Shevchenko University

**Linguistic Expression of the Phenomenon of the Evil Eye in the Ukrainian, English and French Languages (based on the written monuments of the nineteenth century.).**

The article examines the Ukrainian, English and French nominations related with diseases of the irrational origin. The author analyzes the development of semantics and etymology of nominations with the semantic core “уроки” in these languages. Nominations representing the phenomenon in the



Ukrainian, English and French languages often implement the semantics of casting the disease. The key to understanding of the phenomenon and its realization in language lies in extralinguistic sphere. The notions recorded in the Ukrainian, English and French vernacular language correlate with deep layers of folk consciousness and are culturally determined.

*Key words:* nomination; semantics; etymology; traditional medicine; motivation; lexeme.

#### Література:

1. *Баденкова В.І.* Лексика традиційної народної медицини в українських говірках Інгульсько-Бузького межиріччя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.10.02.01 «Українська мова»/ В.І. Баденкова. – Запоріжжя, 1999. – 16 с.
2. *Мойсієнко В. М.* Вірування та перекази про уроки на Поліссі / В.М. Мойсієнко // Полісся: етнікос, традиції, культура: [зб. матеріалів міжнар. наук. конф. «Полісся: етнікос, традиції, культура»] / Нац. акад. наук України, Ін-т народознав., Полісько-Волин. народозн. центр ; [редкол.: В. Давидюк [та ін.] – Луцьк, 1997. – С. 155-164.
3. *Marczewska M.* Ja cie zamawiam, ja cie wypedzam.” Choroba. Studium jezykowo-kulturowe / Marzena Marczewska. – Kielce : Wydawnictwo UJK, 2012. – 368 s.
4. *Доманицький В. М.* Народня медицина у Ровенському повіті на Волині / В. Доманицький // Материяли до українсько-руської етнології. – Львів, 1905. – Т. VI. – С. 100-107.
5. *Жайворонок В.В.* Погляд на мову в руслі сучасних наукових парадигм / В.В. Жайворонок // Мовні і концептуальні картини світу. Випуск 38 [відп. ред. О.І. Чередниченко]. – К. : КНУ ім.Шевченка, 2011. – С. 221-226.
6. *Чубинский П.* Уроки/ П. Чубинский // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край : материалы и исследования. – СПб, 1872. – Т. 1. – С. 131-132.
7. *Славянские древности:* Этнолингвистический словарь: В 5 т. / [Под ред. Н. И. Толстого]. – М. : Институт славяноведения РАН, 1995. – Т.5 – 736 с.
8. *Словник української мови* / І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. – Т. 1-11. – К.: Наук. думка, 1970-1980.
9. *Етимологічний словник української мови* : у 7 т. / редкол. О.С. Мельничук (головний ред.) та ін. АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1982 – 2006. – Т.1. – 1982. – 634 с.; – Т. 2. – 1985. – 573 с.; – Т. 3. – 1989. – 552 с.
10. *Номис М.* Українські приказки, прислів'я і таке інше / М. Номис. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
11. *Грінченко Б. Д.* Словарь української мови в 4 т. / Борис Грінченко. – Київ, : 1907-1909. – 2971 с.
12. *Wright E. M.* Rustic Speech and Folklore / Elizabeth Mary Wright. – London, Edinburgh, Glasgow, New York, Toronto, Melbourne, Bombay:Humphrey Milford Oxford University, 1913. – 342p.
13. *Kirk R.* The Secret Commonwealth & A Short Treatise of Charms and Spels. [Edited, with commentary, by Stewart Sanderson The Folklore Society]. –Cambridge: D.S. Brewer; Totowa, NJ: Rowman and Littlefield,1976 (1692). – 133 p.
14. *Froud B.* Faeries / Brian Froud, Alan Lee. – Dee Why West, N.S.W. : Books for Pleasure, a division of Paul Hamlyn Pty. Ltd.,1978. – 200 p.
15. *Wright J.* The English Dialect Dictionary / Joseph Wright. V. 1–6. – London : Published by Henry Frowde, Amen Corner, E.G. Publisher to the English Dialect Society Oxford: New York: G. P. Putnam's Sons, 1898.
16. *Online Etymology Dictionary* – [Electronic resource]. – [www.etymonline.com](http://www.etymonline.com).
17. *LitttréE.* Dictionnaire de la langue française. Tomes I-V. / EmileLitttré. – Paris: LibrairieHachetteetCie, 1873 – 1874. – Т. 2. D-H. – 1874. – 2080p.; – Т. 3. I-P. – 1874. – 1396 p.; – Т. 4. Q-Z. – 1874. – 2628 p.
18. *Tuchmann J.* La Fascination / Tuchmann Jules // Melusine. Tome II. – Paris, 1884 – 1885. – 584 p.
19. *Thiers J.-B.* Traité des superstitions qui regardent les sacrements selon l'écriture sainte, les décrets des consiles / Jean-Baptiste Thiers. – Paris : MDCCIV, 1769. – 600 p.

Стаття надішла до редакції 10.11.2015.